

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 29281
נספחים: קריקטורה (לשאלה 14)
מפות (לשאלה 15)

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לבחור בשש שאלות. לכל שאלה — $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: הבא בתשובותיך עובדות, ואל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

שים לב: ענה על שש מן השאלות 1–15 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

פרק ראשון

1. המעמד של היהודים בעת החדשה

החל במחצית השנייה של המאה ה-18, חלו תמורות במעמד המשפטי של היהודים באזורים שונים.

– אם למדת על צרפת, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את המושג "אמנציפציה".

הצג גורם אחד שהוביל לתהליך מתן האמנציפציה ליהודים בצרפת בעת החדשה.

הצג דוגמה לפגיעה שפגע נפולאון ביהודי צרפת על רקע תהליך מתן האמנציפציה.

– אם למדת על גרמניה ואוסטרו-הונגריה, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את המושג "אמנציפציה".

הצג גורם אחד שהוביל לתהליך מתן האמנציפציה ליהודים בגרמניה או באוסטרו-הונגריה בעת החדשה.

הצג דוגמה אחת לפגיעה ביהודי גרמניה או ביהודי אוסטרו-הונגריה על רקע תהליכי האמנציפציה.

– אם למדת על אלג'יריה, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את המושג "אמנציפציה".

הצג גורם אחד שהוביל לתהליך מתן האמנציפציה ליהודים באלג'יריה בעת החדשה.

הצג את המצב היוצא דופן שנוצר בקרב יהודי אלג'יריה על רקע האמנציפציה.

– אם למדת על האימפריה העות'מנית, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את המושג "אמנציפציה".

הצג גורם אחד שהוביל לתהליך מתן האמנציפציה ליהודים באימפריה העות'מנית בסוף המאה ה-19

ובתחילת המאה ה-20.

הצג דוגמה אחת לנסיגה במעמד היהודים בתקופה זו.

2. הנאורות והקומוניזם

הצג את הרקע להשתלטות הקומוניסטים על רוסיה בשנת 1917.

הסבר מדוע מצד אחד אפשר לטעון שהקומוניזם הושפע מן הנאורות שסחפה את אירופה במאה ה-18, ומדוע מצד אחר

אפשר לטעון שהקומוניזם מנוגד לחלוטין לנאורות (סך הכול – שני הסברים).

3. רעיון הלאומיות ומבשרי הציונות

הצג את רעיון הלאומיות.

הצג רעיון של אחד ממבשרי הציונות: הרב אלקלעי אן הרב קלישר, בנוגע ללאומיות היהודית.

הסבר מדוע רק בתקופתם של חובבי ציון, בשנות השמונים של המאה ה-19, החלו יהודים לפעול למימוש רעיון הלאומיות היהודית.

4. היישוב החדש

ההרכב החברתי של היישוב היהודי בארץ-ישראל בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 היה מגוון. בחר באחד מן הנושאים שעליהם למדת: פולמוס השמיטה אן מסע הרבנים.

– אם בחרת בפולמוס השמיטה, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את הפולמוס שהתעורר ביישוב היהודי עם התקרבות שנת השמיטה בשנת תרמ"ח.

הצג את הפתרון שהוצע לפולמוס.

הסבר כיצד הפתרון שהצגת הוביל לשיתוף פעולה בין קבוצות או בין אישים בעם היהודי.

אילו היית חי בתקופה זו, האם היית מקבל את הפתרון שהוצע? **נמק** את תשובתך.

– אם בחרת במסע הרבנים, ענה על השאלה שלפניך:

הצג את המתח ששרר בין קבוצות שונות ביישוב היהודי בארץ-ישראל בתחילת המאה ה-20.

הסבר כיצד ניסה הרב קוק למתן את המתח ביישוב באמצעות מסע הרבנים.

לדעתך, האם היה מסע הרבנים מוצלח בסופו של דבר? **נמק** את תשובתך.

5. יחסי ערבים ויהודים במהלך שנות השלושים

הסבר מדוע פרצו מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט (1936–1939) דווקא במהלך שנות השלושים של המאה ה-20.

בתשובתך התבסס על התפתחות אחת בארץ-ישראל ועל התפתחות אחרת בזירה הבין-לאומית (סך הכול – שני הסברים).

ביישוב היהודי רווחו גם הסכמה וגם חילוקי דעות בנוגע לאופן ההתמודדות עם הטרור הערבי בתקופת המאורעות.

הצג על מה הייתה הסכמה בין אנשי ההגנה לבין אנשי האצ"ל בנוגע לטרור הערבי.

הצג את המחלוקת ביניהם.

פרק שני

6. תנאי החיים בגטאות

הסבר כיצד הקמת הגטאות לאחר כיבוש פולין (בספטמבר 1939) סייעה לנאצים להסוות את כוונותיהם.

הצג מטרה נוספת של הגרמנים בהקמת הגטאות, מלבד הסוואת כוונותיהם.

הסבר כיצד התמודדו הנשים אנן הילדים עם אחד מתנאי החיים ששררו בגטאות.

7. חסידי אומות העולם

הצג שתי דרכי פעולה שנקטו חסידי אומות העולם כדי להציל יהודים בתקופת השואה.

הצג שני קשיים שאיתם התמודדו רבים מחסידי אומות העולם עקב פועלם במהלך השואה אנן לאחריה.

מספר חסידי אומות העולם הגבוה ביותר היה דווקא בפולין. **הסבר** מדוע עובדה זו מפתיעה.

8. סוף המנדט הבריטי

על פי היסטוריונים, להלן כמה מן הגורמים שהובילו לעזיבת הבריטים את הארץ ולהעברת שאלת המנדט על ארץ-ישראל:

– מאבק המחתרות נגד השלטון הבריטי בארץ.

– ההעפלה לארץ לאחר מלחמת העולם השנייה.

– שינויים בזירה הבין-לאומית לאחר מלחמת העולם השנייה.

בחר באחד מן הגורמים. **ציין** את הגורם שבחרת.

הסבר מדוע הגורם שצינת תרם להעברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם בשנת 1947. בתשובתך התבסס על

שתי עובדות היסטוריות.

הצג את ההחלטה שהתקבלה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947.

הסבר מדוע רבים הופתעו מתמיכתה של ברית המועצות בהחלטה זו.

9. תוצאות מלחמת העצמאות

עם סיומה של מלחמת העצמאות נחתמו הסכמי שביתת נשק בין מדינת ישראל למדינות ערב. **הסבר** מדוע מדינות ערב היו מעוניינות לחתום על הסכם עם מדינת ישראל. **בחר באחד** ממדינות ערב האלה: מצרים, ירדן, סוריה. **ציין** את שם המדינה שבחרת. **הצג שני** פרטים מתוך הסכם שביתת הנשק שעליו חתמה המדינה שצינת. סיום מלחמת העצמאות השפיע על מצבם של יהודי ארצות ערב הן לחיוב הן לשלילה. **הסבר** קביעה זו (סך הכול – שני הסברים).

10. עליית יהודי אתיופיה

בערכת פר"ח צפית בסרטונים על אודות כמה פעילים מיהדות אתיופיה. **בחר באחד** מן הפעילים האלה: יונה בוגאלה, פנינה תמנו־שטה, משה סולומון. **ציין** את שמו של הפעיל שבחרת. על פי אחד הסרטונים שבהם צפית, **הצג** קושי אחד שעיו התמודד הפעיל שבחרת, במהלך העלייה לארץ אן לאחר הגעתו לארץ־ישראל. **הצג** את פועלו בקרב העדה האתיופית אן בקרב החברה הישראלית הכללית. **ציין** עם איזה ערך הנלמד מפועלו אתה מזדהה. **נמק** את תשובתך.

פרק שלישי

לפניך שני קטעים הנוגעים לחזונום התרבותי של הרצל ושל בן גוריון, ולאחריהם שלוש שאלות הנוגעות לקטעים אלה.

I. בקריאה ראשונה בכתבי הרצל נדמה כי הוא שֶקֶד יותר מכול על מציאת פתרון למצוקת היהודים וכי כל שאלה של זהות או תרבות יהודית הייתה ממנו והלאה, או לכל היותר משנית למטרתו העיקרית - התמודדות עם בעיית האנטישמיות [...] הרצל דיבר על מדינה שאליה יוכלו היהודים להגר ולבנות בה מחדש את חייהם כעם. אך מה תהייה דמותה וזהותה של המדינה? על ברכי איזו תרבות יחונכו אזרחיה החדשים? חיבורו של הרצל "מדינת היהודים" מספק תשובות כלליות בלבד על השאלות הללו [...] ואולם, קריאה מדוקדקת יותר בכתביו של הרצל מגלה כי הוא לא היה אדיש כלל כלפי המסורת היהודית. נהפוך הוא: הוא חזר והדגיש את מקומה המרכזי של היהדות בזהות הלאומית של העם היהודי. "הציונות היא שִׁיבָה ליהדות עוד לפני הִשְׁיבָה אל ארץ היהודים", הצהיר הרצל כבר בקונגרס הראשון. המכנה המשותף שאיחד בעיניו את פזורות ישראל במקומותיהן השונים והגדיר אותן כעם הוא הדת היהודית, האמונה העתיקה המשותפת לכולם [...]

II. עם זאת, הרצל לא רצה להכתיב במדויק את תכניה של התחייה היהודית במדינה החדשה. בה במידה שהיה מהפכן בראייתו המדינית, כך היה שמרן בתפיסתו התרבותית. הוא ביקש לשמור על הקיים, להוסיף ולשמר את התרבות היהודית של ימיו, בלי להתעלם מן ההתפתחויות שעברו עליה בשנות הגלות ומן ההשפעות המגוונות שספגה מן הסביבה. מתוך ההמשכיות הזאת, כך האמין, תיווצר מאליה מציאות חדשה: "אנו רוצים להעניק ליהודים מולדת. אבל לא על ידי שנתלוש אותם בכוח מקרקע צמיחתם. לא. אלא על ידי שנקוור אותם בזהירות, עם כל רקמת שורשיהם ונשתול אותם מחדש באדמה טובה יותר..."

הרצל בשום פנים לא שאף ליצור במדינת היהודים אדם חדש, יהדות חדשה או יהודי חדש, ומעולם לא ביקש למחוק את כל מה שנוצר במשך אלפי שנות גלות. בעיני רוחו, היהודים עצמם, בִּשְׂבָעִים לשונותיהם ובתרבויות המגוונות שיביאו עימם, יבנו בארץ החדשה את המדינה היהודית כפסיפס מרהיב. ערבוב זה, בתוך מסגרת חיים יהודית ריבונית, יאפשר את התפתחותה של תרבות יהודית בכל התחומים - מוזיקה, ספרות, תיאטרון, אופרה וכדומה. גישתו השמרנית של הרצל, בשאלת צביונה התרבותי היהודי של המדינה העתידית, נדחקה הצידה עשרות שנים לאחר מכן בידי עמדות מהפכניות יותר, שקראו לשינוי דרמטי של היהדות ושל דימוי היהודי. הנציג הבולט ביותר של העמדות האלה, אשר הֵכֹו שורש בתנועה הציונית, היה דוד בן גוריון.

לעומת העקירה העדינה והנטיעה הזהירה מחדש שעליהן דיבר הרצל בחזונו, ביקש בן גוריון ליצור אומה חדשה, וזאת באמצעות מדיניות כור היתוך. שאיפתו הייתה ליצור יֵשׁ מֵאֵין "לאום ישראלי" שההיסטוריה שלו מתחילה במקרא, ממשיכה בחשמונאים ובבר כוכבא, נפסקת לחלוטין בתקופת הגלות ומתחילה מחדש בעלייה הראשונה, בשנת 1882. מדיניות כור היתוך מומשה באמצעות מערכת החינוך וצבא ההגנה לישראל על ידי יצירת דפוסי תרבות וחג חדשים, דגש על לימוד מקרא, שורה של טקסים, אנדרטאות, מצעדים צבאיים ולהקות צבאיות.

תוצאותיו של אותו ניסיון חברתי רחב היקף ממשיכות לתת את אותותיהן בחברה הישראלית ולעורר שאלות ותהיות גם היום, כשבעה עשורים לאחר קום המדינה.

(מעובד על פי נתן שרנסקי, על משנתו המדינית של הרצל, בתוך: מאמרים חדשים על הציונות.

עורכים: ד' חזוני, מ' אורן ו' חזוני, הוצאת שלם, ירושלים, התשס"ז, עמ' 319-323).

השאלות 11–13 נוגעות לקטעים I, II שבעמוד 6.

11. על פי מה שלמדת, הסבר מדוע דווקא לאחר מתן האמנציפציה במערב אירופה התפתחה שם האנטישמיות המודרנית.

על פי קטע I, הצג מהי המסקנה שאפשר להסיק מקריאה ראשונית בכתבי הרצל.

על פי קטע I, הסבר מדוע לדעת כותב המאמר מסקנה זו מוטעית.

12. כותב המאמר מכנה את הרצל "מהפכן בראייתו המדינית".

על פי מה שלמדת, הצג את המהפכה שהרצל רצה לחולל.

ציין שתי פעולות שנקט הרצל כדי לקדם מהפכה זו.

על פי קטע II, הסבר כיצד ראה הרצל בעיני רוחו את צביונה התרבות של המדינה היהודית העתידית.

13. בן גוריון ביקש ליצור "אומה חדשה" יש מאין, באמצעות מדיניות כור ההיתוך.

על פי מה שלמדת, ציין שלושה מאפיינים רצויים של בני "האומה החדשה" (דמות הצבר).

על פי קטע II, ציין שתי דרכים שנקט בן גוריון כדי לממש את מדיניות כור ההיתוך.

אילו היית חי בשנות הקמת המדינה, עם איזו עמדה היית מזדהה יותר בנוגע לאופן שבו קלטו את העלייה ההמונית –

עם עמדתו של הרצל או עם עמדתו של בן גוריון? נמק את תשובתך.

פרק רביעי – מקורות חזותיים

14. פרוץ מלחמת העולם השנייה

- א. על פי מה שלמדת, הצג את שני החלקים של הסכם ריבנטרופ-מולוטוב בין גרמניה ובין ברית המועצות, שהוביל לכיבושה של פולין על ידי גרמניה.
- הצג סיבה נוספת, מלבד הסכם ריבנטרופ-מולוטוב, להצלחתם של הנאצים לכבוש את פולין במהירות וביעילות בתוך פחות מחודש.
- ב. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה שפורסמה בעיתונות הבריטית כחודש וחצי לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה. בקריקטורה, היוצר לועג לשיתוף הפעולה שנוצר לכאורה בין גרמניה לברית המועצות.
- ציין שני רכיבים מן הקריקטורה המשקפים את שיתוף הפעולה בין שתי המדינות.
- ציין שני רכיבים שמהם אפשר ללמוד על הלעג שיוצר הקריקטורה מביע כלפי שיתוף פעולה זה.
- על פי מה שלמדת, הסבר מדוע היה אפשר להניח ששיתוף פעולה זה לא יחזיק מעמד.

15. יחסי יהודים ובריטים ביישוב היהודי במחצית השנייה של שנות השלושים של המאה ה-20

- א. בשנת 1937 הציעו הבריטים את תוכנית החלוקה של ועדת פיל.
- הצג את תוכנית החלוקה של ועדת פיל, והסבר במה היא ביטאה שינוי במדיניות בריטניה לעומת מדיניותה כפי שהשתקפה בכתב המנדט.
- הסבר שתי עמדות מנוגדות שהיו ביישוב היהודי בנוגע לתוכנית החלוקה של ועדת פיל.
- ב. בנספח לשאלה 15 מוצגות שתי מפות של חלוקת ארץ-ישראל: מפה אחת של תוכנית החלוקה של ועדת פיל (1937), ומפה אחרת, שהציעו נציגים בריטים ב-1938 לאחר שקבעו כי אי אפשר ליישם את מסקנות ועדת פיל.
- על פי המפות, הצג את השינוי המדיני ביחסו של השלטון הבריטי ב-1938 כלפי היישוב היהודי.
- על פי מה שלמדת, הסבר מדוע במחצית השנייה של שנות השלושים חל שיפור ביחס של השלטון הבריטי כלפי היישוב היהודי בתחום הצבאי.
- הצג דוגמה אחת שממחישה שיפור זה.

בהצלחה!

נספח לשאלה 14 – קריקטורה

תרגום:
הגבול המזרחי

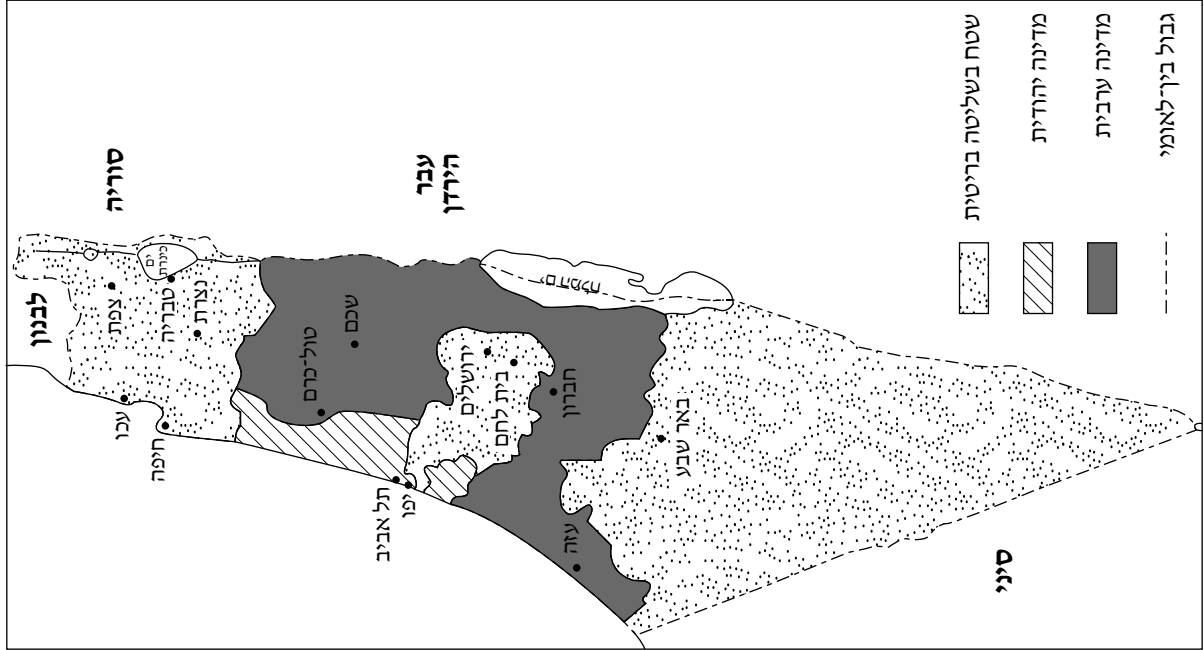
תרגום: מישו מוליך מישו (אחר) לטיול.

המשמעות: מישו מוליך שולל מישו אחר, מרמה אותו, "עושה עליו סיבוב".

מתוך: David Low, Europe at War, p. 9, Penguin Books, 1941

נספח לשאלה 15 – מפות

אחת מהצעות החלוקה של הבריטים בשנת 1938

הצעת החלוקה על פי ועדת פיל (בשנת 1937)

